

Den nuvarande krisen inom sociologin: finns det en väg bortom falsk pluralism?

AV JOHN H. GOLDTHORPE

Jag har här bara ett begränsat utrymme för att behandla några stora problem. Mina kommentarer kan kanske därför tyckas onödigt bryska. Jag utgår emellertid ifrån en serie essäer som jag skrivit under de senaste tio åren och som nyligen har publicerats (Goldthorpe 2000), där resonemangen som presenteras här utvecklas mer i detalj.

Föreliggande artikel bygger på ett antagande som jag till fullo accepterar, nämligen att det skick i vilket sociologin befinner sig i slutet av 1900-talet ger anledning till allvarlig oro. Jag skulle vilja föreslå att grunden till denna oro huvudsakligen beror på tre särdrag inom modern sociologi, vilka jag också anser ha kumulativ inverkan.

För det första saknas påtaglig integrering mellan forskning och teori. Detta är verkligen en svårighet som går långt tillbaka i tiden – något som jag på andra ställen (Goldthorpe 1997) kallat ”den sociologiska skandalen”. Men vad som förvärrar situationen idag jämfört med tidigare, är att skandalen som sådan uppmärksammas mindre ofta. För detta, menar jag, ligger huvudansvaret hos de (så kallade) ”generella teoretikerna”, som så ofta skriver rikligt men med liten hänsyn till hur deras teori eventuellt kan relateras till forskningsresultat. För naturvetare – och också för de flesta ekonomer, statsvetare eller forskare inom psykologi – är syftet med teori först och främst att tillhandahålla en systematisk *förklaringsgrund* till de fenomen som är av intresse. Men inom sociologin motsätter sig teoretiker som t ex Jeffrey Alexander eller Anthony Giddens en sådan

John Goldthorpe är Official Fellow of Nuffield College vid Oxford universitet och välkänd för sin forskning om social stratifiering och social mobilitet. Föreliggande artikel bygger på ett anförande av John Goldthorpe vid en konferens i Umeå 1999. En engelsk version finns i Svallfors & Boje (red) (2000).

förståelse av teori. Teori kan enligt dem göra giltigt anspråk på "autonomi" från forskningsprocessen. Såsom "diskurs" eller enbart som ett "begreppsbyggande" kan teori leva i sin egen värld (se t ex Alexander 1998:32, 165; Giddens 1984: xvii-xx). Som van den Berg (1998:25-6) har uttryckt det, eftersträvar generell teori inte att "formulera sammanhängande förklaringar av saker som händer "där ute", utan istället att "bli en sub-disciplin i sin egen rätt med egna tydliga kriterier på användbarhet och relevans som tycks helt skilda från verksamma sociologiska forskares behov och intresse".

Det är därför knappast förvånande att många forskningsorienterade sociologer i sin tur kommit att betrakta generell teori med visst förakt – med Davis' (1994:184) ord ingenting annat än "en fånig röra (vilsledande) intellektuella historier, en hälsosam klick av ideologi, och en kinesisk meny av 'skolor', 'ansatser' och 'modeord'" – för att sedan fortskrida genom att anta, högst felaktigt, att de på det hela taget kan undvara teori. Forskningsresultat, tycks de tro, "talar i stort sett sitt eget tydliga språk", och när data ges i kvantitativ form, kan kausala samband bändas ur den statistiska analysen utan behov av någon teoretisk input. Således, som van den Berg (1998:206) vidare observerar, finner autonomiseringen av teori en parallell i autonomiseringen av metod på ett sätt som på intet vis "är mindre absurd eller skadande för disciplinen som helhet".

För det andra råder en uppenbar kollektivt brist från sociologers sida i att man inte bestämt precis vilken sorts disciplin sociologi är eller borde vara. För somliga – och detta är min egen åsikt – bör sociologi alldeles otvetydigt sikta mot att vara en *social vetenskap*, och därmed ha välutvecklade länkar till andra sociala vetenskaper såsom ekonomi och statsvetenskap, och därutöver med annan *humanvetenskap* som t ex psykologi, demografi och olika grenar av humanbiologin. För andra utgör emellertid sådana aspirationer enbart en urmodig "positivism". Om sociologi överhuvudtaget ska betraktas som en social vetenskap, skulle de anse att den måste vara av väldigt precis karaktär, med mål och metoder som klart avgränsar den från naturvetenskapen. Faktum är att det man här stödjer sig på är 1800-talets tyska *Methodenstreiten*: dvs uppdelningen mellan *Geisteswissenschaften* och *Naturwissenschaften*, där det hävdas att den förra distinkt skiljer sig från den senare genom det "hermeneutiska imperativet" – nödvändigheten av att vid studier av sociala och kulturella fenomen bringa förklaringen bortom det objektiva till en slutlig "subjektiv förståelse" av deras mänskliga betydelse. Följaktligen hävdas det att sociologins centrala interdisci-

plinära länkar bör vara till filosofin eller till kulturella eller litterära studier. Och i en sådan kontext blir det mycket enklare för sociologisk teori att frigöra sig från något som helst förklaringsansvar och istället anta en betydligt svagare och diffusare framtoning: en som, talande nog, tillåter "teoretisera" att vara ett transitivt verb (dvs man "teoriterar" utan objekt för teorin, reds anm.).

Vad som emellertid kraftfullt kan och har anförts mot denna ståndpunkt är att det är just detta som måste vara sociologins uppgift, att överbrygga klyftan mellan *Geisteswissenschaften* och *Naturwissenschaften*, och att denna uppdelning åtminstone är mycket mindre skarp än vad som ofta har antagits. T ex har Popper (1972:183-6) hävdats att också naturvetenskapen inbegriper former av subjektiv förståelse, medan humaniora gemensamt med naturvetenskapen har en grundläggande logik för hur man relaterar antaganden till bevis – "metoden av argument och motargument". Detta, hävdar Popper, är vad som praktiseras både när man "rekonstruerar en skadad text såväl som när man bygger en teori om radioaktivitet". På senare tid har andra författare – oavsett om de skriver som filosofer eller sociologer – t ex Elster (1983) eller Runciman (1983) – antagit en liknande position. Det huvudsakliga påståendet är att när väl de olika möjliga formerna av "förståelse" tydligare differentierats än vad som vanligen är fallet, så finns det, med Runcimans (1983:55) ord "inte något särskilt problem med förklaringar inom vetenskapen om människan" eller något krav på forskare inom sociala vetenskaper "att anta andra validitetskriterier" än de som tillämpas inom andra vetenskaper vid test av förklaringar.

För det tredje uppkommer ytterligare oenighet kring hur oenigheten kring sociologins natur i sig ska betraktas. Det konferensprogram där denna uppsats först presenterats (Svallfors & Boje, 2000), anför att "utvecklingen mot en ökad pluralism i sig inte är ett problem". Jag vill för min del starkt opponera mig mot detta. Det är, skulle jag vilja hävda, ett alldeles *fundamentalt* problem. Detta beror på att den pluralism som har utvecklats ofta är en pluralism av icke genuint, utan snarare falskt slag – för att använda distinktionen som gjordes för en tid sedan av Klima (1972). En genuin pluralism är en sådan som förenas med kraftfull, ofta dödlig idétävlan; men detta förutsätter med nödvändighet någon form av metodologisk konsensus kring grundregler och utförandekriterier utifrån vilka tävlan hålls. Inom sociologin saknas i stort sett sådan konsensus. Följaktligen är rådande pluralism i stor utsträckning enbart en falsk sådan, genom att med Klimas ord "ståndpunkternas konfrontation" inte är och inte kan

”organiseras som en kamp”, åtminstone inte som en intellektuell- i motsats till en sociopolitisk - sådan.

Därtill kommer att problemet med pluralism på senare tid sammanförts med den ökande fäblessen för kognitiv relativism inom sociologin, särskilt i form av ”post-modernism”. Vad detta medför är ingenting mindre än ett fullständigt övergivande av vad Searle (1993) karakteriserat som ”den västerländska rationalitetstraditionen” – vilket de facto lade grunden till sociologins ursprungliga intellektuella källa. Ur ett post-modernistiskt perspektiv kan man inte föreställa sig en genuin - dvs konkurrenspräglad - pluralism, eftersom man förnekar möjligheten till någon som helst rationalitetsgrundad konsensus. Det finns ingen kunskap som kan göra anspråk på en privilegierad, objektiv och universell status i kraft av den metod med vilken den framställs – bara en mångfald av ”kunskaper” som är specifika för särskilda grupper i samhällen, kulturer etc, och som gynnar deras syften. Olika ”ståndpunkter” behöver med andra ord helt enkelt ”konfrontera” varandra, och vilken av dessa som består kommer inte att avgöras på rationella grunder genom konfrontationen utan tvärtom på ett eller annat sätt av socio-politisk makt.

Intellektuell ordning på gränsen till katastrof

Utifrån ovanstående resonemang anser jag att sociologin faktiskt befinner sig i ett tillstånd av intellektuell ordning som gränsar till katastrofal, och som såvida inte starka motåtgärder vidtas mycket väl kan *bli* katastrofal, i den meningen att detta leder till att disciplinen misskrediteras och till dess institutionella tillbakagång, åtminstone genom minskat offentligt stöd, av finansiellt och annat slag (jämför Huber 1995; Hammersley 1999). Men vad kan då göras? Det ligger naturligtvis i problemets natur att inget svar på denna fråga kan förväntas uppååda något bredare stöd. Man kan bara föra fram sin egen åsikt om vilken strategi som är bäst att följa och på detta sätt hoppas utmana andra, antingen till att föreslå alternativ eller till att framföra starkare skäl än vad som idag tycks existera till uppfattningen att den nuvarande situationen i själva verket är hållbar och inte utgör någon egentlig anledning till oro.

Min egen position är följande. Vad som behövs nu är en ansträngning att identifiera vad sociologins främsta bedrifter så här långt har bestått av, för att sedan kring dessa bedrifter bygga en ny förståelse kring disciplinens ”kärna” eller huvudfåra, som utan att försöka vara exkluderande, ändå skulle representera

vad som är *essentiellt* för disciplinen. Vad man kan hoppas på av ett sådant försök är som sagt inte att uppnå konsensus, utan snarare att fokusera debatten och särskilt att uppmuntra dem, som samtycker vad gäller strategin men har andra åsikter om vad ”kärnan” ska bestå av, att på samma sätt utsätta sina argument för kritisk granskning. Uppriktigt sagt är det något tunnsått med framgångsexempel inom sociologin. Men det finns ändå enligt min bedömning två som försvarar sin plats, även om de är olika till sin art.

Det första framgångsexemplet som jag vill identifiera är det som jag kallar kvantitativ social forskning, eller snarare forskning som involverar datainsamling och dataanalys där båda baseras på statistiska metoder och därmed i slutändan på sannolikhetsteori. Nyckelidén vad gäller datainsamling är det slumpmässiga urvalet, framförallt inom ramen för surveyforskning. Vad avser dataanalys utgörs nyckeln av multivariat modellering.

Sociologin utgjorde centralt stoff för den sannolikhetsteoretiska revolutionen inom vetenskapligt tänkande under decennierna i mitten av 1800-talet (jämför Krüger, Daston och Heidelberer (red) 1987; Krüger, Gigerenzer och Morgan (red) 1987), huvudsakligen som resultat av Adolphe Quetelet och hans efterföljares arbete. Faktiskt var det Quetelets modellering av regelbundenheter inom moralstatistiken, baserade på ”felkurvan” eller normalfördelningen, som skänkte inspiration till Clerk Maxwell och Ludwig Boltzmanns kinetiska gasteori, vilket i sin tur blev inledningen till den statistiska fysiken (Porter 1982). Quetelets arbete var också utgångspunkten för Galton, Edgeworth, Pearson och Yule, som under århundradets senare årtionden utvecklade ”den nya engelska statistik” som kom att känneteckna den kulminerande sannolikhetsteoretiska revolutionens framsteg (Stigler 1986).

Anmärkningsvärt nog (av anledningar som jag inte kan gå närmare in på här, men se Goldthorpe 2000: kap 12) misslyckades sociologin att utnyttja dessa framsteg, åtminstone vad gäller dataanalysen. Den nya statistiken exploaterades i tur och ordning av biologin, psykologin och ekonomin, i form av biometri, psykometri, och ekonometri. Men någon motsvarande ”sociometri” kom inte att utvecklas. När sedan intresset för kvantitativ forskning blomrade upp igen efter andra världskriget, tvingades sociologin att ta över statistiska ansatser och tekniker från andra områden – såsom variansanalys, faktoranalys och OLS-regression – vilka ofta inte var särskilt lämpade för sociologiska data och problem.

Metodologiska landvinningar som gynnar sociologisk teori

Emellertid återupprättades sociologins relation till den sannolikhetsteoretiska revolutionen från och med 1970-talet – ironiskt nog från den tid då ”reaktionen mot positivismen” var som starkast. Huvudsakligen i samband med storskalig surveyforskning, har sociologer och statistiker tillsammans utvecklat en rad nya modelleringstekniker (jämför Clogg 1992) som helt transformerat den kvantitativa sociologins möjligheter, eller mer specifikt möjligheterna att etablera och analysera *sannolika sociala regelbundenheter*, vilket är de termer jag skulle vilja påstå att nästan alla sociologiska problem kan uttryckas i. Som illustration kan jag nämna tre sådana tekniker.

(i) *Loglinjär modellering*. Detta är en kraftfull metod vid behandling av *kategoriska data* som avser individers olika *attribut* – t ex kön, etnicitet, utbildning, civilstånd, arbetsmarknadsstatus, social klass, religiös tillhörighet eller politisk åsikt. Med hjälp av den kan man finna underliggande associationsmönster mellan dessa attribut eller testa hypoteser för deras inbördes association. Under de senaste tjugo åren har loglinjär modellering lett till stora framsteg inom t ex studier av ojämlikhet mellan könen, utbildnings- och klassmobilitet, endogami och exogami och den sociala basen för politisk tillhörighet.

(ii) *Livsförloppsanalys (Event History Analysis)*. Denna teknik gör det möjligt för sociologer att analysera en *serie förändringar* över tid, per individ eller annan enhet, mellan olika *diskreta stadier*, och att undersöka vad som determinerar dessa förändringar. Detta har i stor utsträckning används vid studier av ”karriärer” – utbildningsmässiga, arbetsmarknads­mässiga, kriminella etc – och vid studiet av processer bakom bildningen eller upplösningen av familjer eller organisationer.

(iii) *Multinivå-modellering*. Denna metod möjliggör för sociologen att ”se” bortom den i sig själv banala observationen att individer är involverade i supra-individuella enheter av olika slag, och att uppskatta i vilken utsträckning den individuella handlingen eller erfarenheten de facto influeras av denna involvering. Detta har t ex gett en bas för att besvara frågor som rör i vilken utsträckning samhällseffekter påverkar etnisk exogami eller frågor om skolans effekter på barns skolprestation, eller betydelsen av social ojämlikhet på makronivå för individens hälsa.

Betydelsen av vad som uppnåtts genom användandet av dessa statistiska modelleringstekniker är dubbel. För det första har empiriska regelbundenheter

kunnat påvisas inom en rad olika väsentliga områden, på ett sätt som inte kan anses vara annat än *avslöjande*: dvs dessa regelbundenheter kan inte rimligen anses uppenbara för lekmän i deras vardagliga liv. Inte heller framträdde de för sociologerna själva *förrän* de hade tillgång till (i stor utsträckning survey-) data som var tillräckligt omfattande i tid och rum, och till tekniker som var tillräckligt kraftfulla för att blottlägga dem.

Jag skulle kunna ge ett exempel från mitt eget forskningsfält, social mobilitet. På allra sista tiden har de två viktigaste – och för somliga ganska kontra-intuitiva upptäckterna – varit de följande: (i) att *relativa* nivåer av klassmobilitet mellan generationer i hög grad är *konstanta* över tid och (ii) att mönstret för dessa nivåer i hög grad är *liknande* för olika länder – även om de *absoluta* nivåerna av denna mobilitet varierar ganska mycket över både tid och rum (se t ex Featherhman, Jones och Hauser 1975; Erikson och Goldthorpe 1992; Jones 1992; Wong 1994). Dessa resultat hade inte kunnat uppnås utan att tillämpa ändamålsenlig statistisk modellering på storskaliga, longitudinella och komparativa data. Därmed instämmer jag med Joan Huber (1995) i hennes modiga attack på post-modernisterna och andra kognitiva relativister, att det huvudsakligen är genom sin kapacitet att producera upptäckter av detta slag, vilka är av uppenbart allmänt och politiskt intresse, som sociologin ”gör rätt för sig”: dvs rättfärdigar det offentliga institutionella och finansiella stöd den erhåller.

För det andra, de empiriska regelbundenheter som blottlägges av sociologer genom framsteg inom den kvantitativa sociologin, bör också anses vara av betydande *teoretiskt* intresse: dvs utgöra uppenbara *explananda* och en direkt utmaning för teoretiker. Vad de nya statistiska modelleringsteknikerna tillåter analytikerna att göra, är i praktiken att urskilja tydligare än vad som tidigare var möjligt, precis vilka de sannolika inneboende regelbundenheterna är inom stora och komplexa dataset – vad som är konstant, gemensamt, trender, systematiska variationer etc – i motsats till vad som är enstaka historiska händelser eller tillfälligheter. Teoretisk uppmärksamhet kan sedan fokuseras på regelbundenheterna. Jag menar att det är, eller åtminstone borde vara, de sociologiska teoretikernas uppgift att ta tag i dessa regelbundenheter och visa hur, eller åtminstone föreslå hypoteser för, genom vilka sociala mekanismer eller processer dessa regelbundenheter genereras och bevaras, eller kanske i andra fall, modifieras eller upphör.

För att återigen illustrera med exemplet från mobilitetsforskningen: hur sociologer än försökte finna teoretiska förklaringar för den uppenbara variationen

över tid och rum i *absoluta* mobilitetsnivåer, kom de ingen vart med detta. Anledningen till detta, som vi kan se nu, är att denna variation inte i någon signifikant utsträckning var systematisk: istället krävdes en förklaring av betydligt mer historisk, snarare än generell teoretisk karaktär. När emellertid det som var konstant och gemensamt etablerats i form av relativa mobilitetsnivåer, som jag refererade till ovan, först då blev ändamålsenliga explananda tillgängliga för sociologisk teori. Och arbetet med att finna förklaringar till dessa regelbundenheter har nu påbörjats: inte, vill jag tillägga, genom ett vagt ”teoretiserande” kring mobilitet utan genom att försöka specificera de faktiskt verksamma generativa processerna (se t ex Goux och Maurin 1997, 1999; Goldthorpe 2000: kap 11; Breen, under publicering).

Sociologisk teori grundad på social handlingsteori

Detta leder mig till det andra framgångsexemplet som jag vill identifiera, det om den sociala handlingsteorin. Här rör det sig emellertid inte, som i fallet med kvantitativ forskning, om ett exempel på faktisk framgång. Snarare kan den kanske beskrivas som ett exempel på överlevnad efter en utdragen ”markröjningsprocess”. Vad jag menar med detta är följande. Jag anser att det idag är uppenbart, att om vi ska ha en effektiv sociologisk teori – dvs teori med verklig förklaringskraft – så måste den vara en social handlingsteori av ett eller annat slag. Två utvecklingar har lett till denna slutsats.

Den första är struktur-funktionalismens tydliga kollaps under de senaste två till tre decennierna. Oavsett om den framställs i sin liberala version som en teori om det industriella samhället, eller i sin marxistiska version som en teori om kapitalism – som *fonctionnalisme rose* eller som *fonctionnalisme noir* – eller för den delen på något annat sätt, så har den helt enkelt misslyckats med att ge vad den utlovat i förklaringshänseende. Att försöka förklara sociala strukturers egenskaper utifrån deras funktion, dvs utifrån vad dessa egenskaper bidrar med för vidmakthållandet eller effektiviteten av det ”sociala system” som de utgör en del av, är alls ingen absurd idé. Man skulle faktiskt kunna säga att detta var en idé som *behövde* prövas, särskilt med tanke på den funktionella förklaringsens framgång inom den biologiska vetenskapen. Emellertid kan man idag se att det finns ett grundläggande problem med denna förklaringsansats när det gäller sociologi.

För att funktionalismen ska ha förklaringsmakt är det nödvändigt att de system som tas till analysenheter existerar i en *sektiv miljö*. Det måste med

andra ord vara möjligt för dessa system att i någon bemärkelse kunna upphöra. Det är sedan upp till teoretikerna att förklara de konstituerande egenskaperna i termer av deras "överlevnadsvärde". Den funktionella förklaringslogiken är ju att man redogör för egenskap x med referens till vilken funktion den har i system s, så att om inte x fanns, skulle heller inte s finnas, inom vilket man observerar x från första början. Svårigheten som uppstår när det gäller "sociala system", antingen som totala samhällen eller mindre enheter, är att deras miljöer sällan är selektiva nog för att ge något riktigt "bett" åt denna förklaringsansats. System med betydande skillnader i egenskaper kan fortleva parallellt och gör det också ofta, och dessutom är effektivitetskriterier för sådana system svåra att identifiera. Alternativt skulle man med Mertons ord kunna säga att det finns alltför många funktionella "alternativ" eller "ekvivalenter", för att funktionella förklaringar ska kunna vinna någon kraft (jämför Stinchcombe 1968: kap 3; Elster 1979: kap 1).

Funktionalismen erbjöd möjlighet att använda vad Coleman (1990: kap 1) kallat "makro-till-makro" förklaring: dvs möjligheten att förklara de sociala systemens egenskaper genom att referera till "systemnödvändigheter". Enligt detta synsätt är individens handling huvudsakligen epifenomenal. Individer "följer i själva verket manus" skrivna av de sociala systemens funktionella krav eller, om de inte gör det, så är eller blir de snart irrelevanta. På ett omvänt sätt har således funktionalismens misslyckande bidragit till att understryka nödvändigheten av att sociologiska förklaringar har ett adekvat "mikro-underlag": dvs att inte de bara omfattar en "makro-till-mikro" länk, utan dessutom, vilket är avgörande, en "mikro-till-makro" länk. Med andra ord har nödvändigheten av ett återvändande till vad Raymond Boudon (1987) kallade den "individualistiska" traditionen inom sociologi gjorts tydligt, dvs [ett återvändande] till den tradition som kan spåras tillbaka till Tocqueville och särskilt till Max Weber.

Den andra utvecklingen som lett till framväxten av den sociala handlingsteorin som "en sista bästa chans" för sociologisk teori generellt, är utvecklingen inom det individualistiska paradigmet. Teori baserad på *handlingsbegreppet* har visat sig vara mer lovande, och därtill mer framgångsrik än huvudalternativet: dvs teori som baserar sig på *beteendebegreppet*.

Bland de kritiska ståndpunkter som framförts gentemot den funktionella teorin för sociala system – och särskilt Talcott Parsons senare arbete – fanns argumenten att denna teori tenderade att implicera en "över-socialiserad" upp-

fattning av individen. Detta argument framfördes vanligtvis utifrån någon form av social-behaviouristisk ståndpunkt, antingen med freudiansk inspiration, som i fallet med Wrong (1961), eller Skinnersk, som i fallet med Homans (1964), eller i mer eklektisk tappning. Men från hela detta spektrum av behaviouristiska positioner, utvecklades de facto föga i form av framgångsrik teori, och försöken tycks nu nästan helt ha ebbat ut.

I kontrast till detta har försöket att ge nytt liv åt det individualistiska paradigmet via social handlingsteori visat sig vara mycket mer givande: något som fortfarande drivs med kraft. Av central vikt är här utvecklingen av teorin om rationella val (rational choice theory), eller rationell handlingsteori (rational action theory) som jag föredrar att kalla den – om än bara för att understryka att i de versioner som tycks vara mest lovande för sociologin, avviker denna teori avsevärt från formell valteori eller från de versioner som används inom den ekonomiska forskningens huvudfåra.

Själv är jag av åsikten att den rationella handlingsteorin kan göra anspråk på en generellt privilegierad position i relation till andra typer av social handlings-teori – t ex sådan med huvudbetoning på handling orienterad efter kulturella värderingar eller sociala normer. Rationalitet är ett bättre begrepp utifrån vilket handling kan förklaras – och förstås – än t ex ”mening” (jämför Hollis 1987). Med andra ord är det kring den rationella handlingsteorin som vi bäst kan bygga en mer generell handlingsteori, inom vilken värderingsstyrd och normdriven handling sedan eventuellt kan finna en plats (se vidare Goldthorpe 2000: kap 6). Detta borde vi eftersträva huvudsakligen på empirisk basis: dvs genom att ställa olika teorier för social handling mot varandra, i försök att specificera generativa sociala processer som kan förklara och begripliggöra fastställda sociala regelbundenheter av det slag jag tidigare refererade till.

Det är utifrån det ovan nämnda perspektivet som jag värdesätter de banbrytande bidragen av Coleman och Boudon, som enligt min uppfattning är de två mest betydelsefulla sociologiska teoretikerna under 1900-talets slut, och likaså värdesätter jag det fortsatta teoretiska arbetet som nu alltmer drivs i liknande banor - faktiskt med mycket större kraft och fantasi i Europa än i USA. Här tänker jag t ex på det arbete som bedrivs av Opp och Esser i Tyskland, Lindenberg i Nederländerna, Hedström och Swedberg i Sverige och Richard Breen vid European University Institute, vilka jag vid ett och annat tillfälle samarbetat med. Detta arbete är naturligtvis inte problemfritt. Rationell handlingsteori sti-

mulerar till mycket kritik, och det med rätta, på både teoretisk och empirisk grund. Men dess löftesrikhet och framgång till dags dato tycks som sagt utan tveivel placera den före de alternativ som bjuds.

För en socialvetenskap på den rationalistiska traditionens grund

Låt mig sammanfattningsvis relatera mitt förslag om att bygga vidare utifrån de två framgångsexempel inom modern sociologi, till de tre manifestationerna av sociologins problem från vilka jag inledningsvis utgick.

(i) *Bristen på integrering mellan forskning och teori.* Jag tror att de flesta, om än inte alla, sociologiska problem kan uttryckas i termer av – sannolika – sociala regelbundenheter. Kvantitativ forskning förmår idag fastställa och analysera dessa regelbundenheter på ett långt mycket mer tillförlitligt och avslöjande sätt än tidigare. Resultaten från sådan forskning kan således utgöra *huvudexplananda* för sociologisk teori. I teorin om socialt handlande finner man en ändamålsenlig bas utifrån vilken man kan försöka specificera de sociala mekanismer eller processer genom vilka sociala regelbundenheter skapas, bevaras, modifieras eller upphör o s v, och relativ framgång i detta avseende kan hjälpa oss att avgöra hur olika versioner av social handlingsteori bör utvärderas och relateras till varandra. På det sättet finns det alltså möjlighet att bringa forskning och teori i närmare samspel, och den långvariga sociologiska skandalen kan till slut avskrivras.

(ii) *Oenighet kring den sociologiska disciplinens natur.* De två framgångsexempel jag identifierat förutsätter en uppfattning av sociologin såsom en social vetenskap: och de tjänar faktiskt till att sammanlänka sociologi, metodologiskt såväl som empiriskt och teoretiskt, med andra sociala vetenskaper och med humanvetenskapen. Men en sociologi inom vilken dessa två framgångsexempel effektivt kombinerades, skulle inte kunna anklagas för ”positivism”, eller åtminstone inte i någon filosofiskt meningsfull betydelse av detta ofta missbrukade ord. Särskilt bör det noteras att betoningen på en social handlingsteori kräver att förklaringar alltid också måste involvera förståelse: det yttersta målet är ju faktiskt, med Max Webers passande term ”förklarande förståelse” (*erklären-des Verstehen*). Inom sociologin såsom jag föreställer mig den, förs statistik och hermeneutik samman, vilket också var syftet inom den tyska intellektuella traditionen under Dilthey, Lexis och andra, där Weber själv återfinns.

(iii) *”Andra ledets” oenighet (oenighet kring oenigheten) kring hur vi bör reagera på den existerande fragmenteringen av sociologin.* Detta är tveklöst den svå-

raste frågan. Likväl, och med risk för att avsluta i en onödigt kontroversiell ton, vill jag säga följande. Den slags sociologi som jag skisserat här, som skulle bygga dels på den kvantitativa sociologins framsteg och dels på den lovande sociala handlingsteorin, särskilt rationell sådan, är just den sociologi som kan göra störst anspråk på att representera ett centralt element inom disciplinens nya ”kärna” eller huvudfåra. Den skulle kunna utgöra ett riktmärke gentemot vilket andra anspråk skulle kunna mätas. Men om en sådan ny huvudfåra på grund av djup oenighet inte kan etableras, vilket mycket väl kan visa sig vara fallet, tror jag att det är dags för många att fundera över institutionell såväl som intellektuell brytning med vad som hittills varit känt som ”sociologi”. För egen del – även om jag tror att jag faktiskt talar för en växande skara – har jag ingen önskan om att fortsätta dela institutionellt utrymme med, såsom varit fallet, post-modernister och andra kognitiva relativister, kulturella teoretiker, ”språkinriktade sociologer”, ”sjätte-momentets” etnografer (”sixth-moment” ethnographers) och liknande. Hellre skulle jag rikta in mig på att finna en annan hemvist bland dem som fortfarande är trogna den västerländska rationalistiska traditionen i allmänhet, och idén om en social vetenskap i synnerhet.

Översättning av Ingrid Esser, redaktionell bearbetning av Marit Dahlén.

Referenser

- Alexander, J. C. (1998) *Neofunctionalism and After*. Oxford: Blackwell.
- van den Berg, A. (1998) “Is Sociological Theory Too Grand for Social Mechanisms?” i Hedström, P. & Swedberg, R. (red) *Social Mechanisms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boudon, R. (1987) ”The Individualistic Tradition in Sociology”, i Alexander, J. C. et al. (red) *The Micro-Macro Link*. Berkeley: University of California Press.
- Breen, R. (under publicering) ”Beliefs, Rational Choice and Bayesian Learning”, *Rationality and Society*.
- Clogg, C. C. (1992) ”The Impact of Sociological Methodology on Statistical Methodology”, *Statistical Science* 7:183-207.
- Coleman, J. S. (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass.: Belknap Press.
- Davis, J. A. (1994) ”What’s Wrong with Sociology?”, *Sociological Forum* 9:179-97.

- Elster, J. (1979) *Ulysses and the Sirens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, J. (1983) *Sour Grapes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erikson, R. & Goldthorpe, J. H. (1992) *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Featherman, D. L., Jones, F. L., Hauser, R. M. (1975) "Assumptions of Social Mobility Research in the US: The Case of Occupational Status", *Social Science Research* 4:329-60.
- Goldthorpe, J. H. (1997) "The Integration of Sociological Research and Theory", *Rationality and Society* 9:405-26.
- Goldthorpe, J. H. (2000) *On Sociology: Numbers, Narratives and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Clarendon Press.
- Goux, D. & Maurin, E. (1997) "Meritocracy and Social Heredity in France", *European Sociological Review* 13:159-77.
- Goux, D. & Maurin, E. (1999) "A Structural Approach to the Effects of Background on Education and Social Attainment: the Role of Expectations Re-examined". *CREST Working Paper*, Paris.
- Hammersley, M. (1999) "Not Bricolage but Boatbuilding", *Journal of Contemporary Ethnography* 28:574-85.
- Hollis, M. (1987) *The Cunning of Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Homans, G. C. (1964) "Bringing Men back In", *American Sociological Review* 29:809-18.
- Huber, J. (1995) "Institutional Perspectives on Sociology", *American Journal of Sociology* 10(1):194-216.
- Jones, F. L. (1992) "Common Social Fluidity: A Comment on Recent Criticisms", *European Sociological Review* 8:255-59.
- Klima, R. (1972) "Theoretical Pluralism, Methodological Dissension and the Role of the Sociologist", *Social Science Information* 11: 69-108.
- Krüger, L., Daston, L. J., Heidelberger, M. (red) (1987) *The Probabilistic Revolution, vol. 1, Ideas in History*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Krüger, L., Gigerenzer, G., Morgan, M. S. (red) (1987) *The Probabilistic Revolution, vol. 2, Ideas in the Sciences*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Popper, K. R. (1972) *Objective Knowledge*. Oxford: Clarendon Press.
- Porter, T. M. (1982) "A Statistical Survey of Gases: Maxwell's Social Physics", *Historical Studies in the Physical Sciences* 8:77-116.

- Runciman, W. (1983) *A Treatise on Social Theory: The Methodology of Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1993) "Rationality and Realism: What is at Stake?", *Daedalus, Fall*: 55-83.
- Stigler, S. M. (1986) *The History of Statistics*. Cambridge, Mass.: Belknap Press.
- Stinchcombe, A. L. (1968) *Constructing Social Theories*. New York: Harcourt Brace.
- Svallfors, S. & Boje, T. P. (red) (2000) *The New Millennium. Essays on the Current State of Sociology*. Umeå: Umeå universitets tryckeri.
- Wong, R. S.-K. (1994) "Postwar Mobility Trends in Advanced Industrial Societies", *Research in Social Stratification and Mobility* 13:121-44.
- Wrong, D. (1961) "The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology", *American Sociological Review* 26:183 -93.

Abstract

The present crisis in sociology: A way beyond spurious pluralism?

In this article the lack of integration of sociological research and theory is highlighted. This has led the sociological discipline into a state of intellectual disarray, which is threatening its very survival. To remedy this situation an effort is made to understand the main achievements in sociology so far. Two sociological "success stories" are identified. The first is quantitative social research, based on survey data and statistical analysis using probability theory. The second, which is better described as "a ground clearing exercise" is rational action theory. Empirical regularities uncovered by quantitative sociology should be seen as objects of major theoretical interest; theory should not be a subdiscipline in its own right. The present situation gives cause for concern – sociology as a social science has little in common with postmodernist thinkers and cultural theorists.